

Monumentnummer*: 520002

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 21
F 033 421 77 99
E info@cultureelerfgoed.nl

Status: rijksmonument
Inschrijving register*: 6 november 2001
Kadaster deel/nr: 10570/27

<i>Woonplaats*</i>	<i>Gemeente*</i>	<i>Provincie*</i>				
Leeuwarden	Leeuwarden	Friesland				
<i>Straat*</i>	<i>Nr*</i>	<i>Toev.*</i>	<i>Postcode*</i>	<i>Woonplaats*</i>	<i>Situering</i>	<i>Locatie</i>
Vredeman de Vriesstraat	24	a	8921 BT	Leeuwarden		
<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kad. object*</i>	<i>Appartement</i>	<i>Grondperceel</i>		
Leeuwarden	G			17644		

*Rijksmonumentomschrijving***

Inleiding

KERKGEBOUW MET ANNEXEN en HEKWERK, gebouwd in 1923 naar een ontwerp van Tj. Kuipers uit 1921 in een stijl, die naast Berlagiaanse ook Byzantijnse en Art Déco elementen bevat. De Koepelkerk is Kuipers vijftigste kerk. Vele daarvan zijn op T- vormige plattegrond. Twee ervan hebben een bijzondere plattegrond nl. de Wilhelminakerk in Dordrecht, die rond is en de Koepelkerk in Leeuwarden, die vijfzijdig is, zulks ingegeven door zijn vijftigste kerk. Tjeerd Kuipers liet zich bij de bouw van zijn kerken sterk leiden door de ideeën die Abraham Kuyper naar voren bracht in zijn liturgische verhandeling "Onze Eeredienst", gebaseerd op een artikelenreeks, die vanaf 1897 gepubliceerd was in de "Heraut". Voor de Koepelkerk resulteerde dit in de toepassing van een centraliserende plattegrond met galerijen, een ruim podium met platvormkansel, waarboven het orgel. Kuyper toonde zich niet afkerig van toepassing van beeldende kunst in de kerk, voor zover deze niet de zelfde functie had als bij de Katholieken nl. als object van aanbidding. De Koepelkerk is voorzien van glas-in-loodramen met o.a. de evangelistensymbolen en de jaartallen 1898 en 1923, die slaan op het 25-jarig regeringsjubileum van koningin Wilhelmina. De beoogde naam Wilhelminakerk heeft nooit ingang gevonden omdat de naam Koepelkerk al ingeburgerd was. Ook wilde Kuyper de sacramenten zichtbaar in de kerk aanwezig laten zijn, hetgeen hier resulteert in een stenen doopvont, dat permanent op het podium staat. Het avondmaal is minder tastbaar aanwezig. De ouderlingenbanken zijn op het podium geplaatst, zodat deze functionarissen voor iedereen zichtbaar zijn, hetgeen

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

het karakter van een vergadering van gelovigen onderstreept. Zowel in- als uitwendig is de kerk in hoge mate ongewijzigd. De koepelkerk is het enige gebouw met een zelfstandige situering in het Nieuwe Kanaalgebied.

Omschrijving

KERKGEBOUW op een onregelmatig terrein op de hoek van de Vredeman de Vriesstraat en de Alma Tademastraat, omgeven door een tuin met een HEKWERK dat, ofschoon verwaarloosd, zich nog in oorspronkelijke toestand bevindt. De gemetselde hoekposten hebben natuurstenen afdekplaten, die aan de zijanten een geometrisch patroon hebben en aan de bovenkant vlakgewelfd zijn. De draaihekken zijn voorzien van decoratief smeedwerk.

EXTERIEUR: Vijfzijdige plattegrond met uitbreidingen in de vorm van transepten, een kort schip met aan weerszijden trappenhuizen, een tochtportaal aan de voorzijde en aan de achterzijde een eenlaags vergaderzaal en een drie bouwlagen tellende geleding met op de begane grond de kerkenraadskamer en op de verdiepingen een kosterwoning, thans in gebruik als kerkelijk bureau. Het geheel is opgetrokken uit gele baksteen in staand verband. Het metselwerk is uiterst sober gehouden. De topgevels zijn afgewerkt met natuurstenen blokken als beitelingen. De daken van de trappenhuizen en de koepel zijn bedekt met koper, de overige bekapping is voorzien van rode pannen. De voorgevel heeft een voorgeplaatst ingangsportaal onder een zadeldak. De ingang is gevat onder een rondboog. De met eiken beklede deuren zijn voorzien van zwaar smeedwerk. Boven de ingang bevindt zich een reeks van vijf gekoppelde wigvormige vensters. De geveltop is gevuld met een groot roosvenster met betonnen radtracering, dat de galerijen verlicht. De twee transeptgevels hebben op de begane grond reeksen van zeven rechthoekige vensters en in de topgevels roosvensters, die echter iets kleiner zijn en lager zitten dan in de voorgevel. De beide trappenhuizen, gelegen te weerszijden van het schip hebben rondbogige ingangen met deuren identiek aan de hoofdingang, alleen iets kleiner van formaat. De trappenhuizen eindigen halfrond.

Het exterieur van de kerkenraadskamer-kosterwoning vertoont relatie met zeer eenvoudige Amsterdamse Schoolarchitectuur. Dit bouwdeel heeft een zeer onregelmatige plattegrond. De voorgevel heeft rechts een breed raamvak van twee bouwlagen plus kap met op de begane grond een breed vijfdelig venster met bovenlichten en op de tweede bouwlaag een vijfdelig venster zonder bovenlichten. De twee smalle raamvakken daarnaast hebben drie bouwlagen met een plat dak, waarop een terras. **INTERIEUR:** De plattegrond is een vijfhoek, die aan twee zijden uitgebreid is met een transept en in de lengteas met een kort schip. Het liturgisch centrum ligt in een der hoeken in de lengteas. De belendende zijden zijn muren met vensters. De andere zijden van de vijfhoek openen met grote gemetselde rondbogen naar de transepten en het schip. De bogen rusten op granieten kolommen met een vijfzijdige basis, een ronde schacht en kapitelen, voorzien van een golfmotief. Boven de bogen gaat de vijfhoek over in een tienhoek door het afsteken van de hoeken. De tienzijdige koepel heeft afwisselend korte en lange zijden, die respectievelijk drie en vier vensters hebben. De twee wanden te weerszijden van het liturgisch centrum hebben elk drie klimmende rondboogvensters, gevuld met gebrandschilderd glas-in-lood, waarop afgebeeld het zegel van de Kerk van Leeuwarden met de tekst uit Openbaring 5: 'Zie, de leeuw uit de stam van Juda heeft overwonnen' en het wapen van koningin Wilhelmina met de jaartallen 1898 en 1923. Daarnaast komen nog enkele symbolen voor, waarvan een zandloper en een uil herkenbaar zijn. De roosvensters hebben in het centrum afbeeldingen van respectievelijk de zon, de maan en de sterren. Een van de sterren is extra groot met een sterke lichtflits, de Ster van Betlehem. Verder zijn de roosvensters gevuld met ornamentwerk. De vier vensters tussen de galerijen boven de trappenhuizen hebben de symbolen van de evangelisten. Het meubilair is behoudens twee rijen banken (die overigens wel bewaard bleven) geheel en in de oorspronkelijke kleuren bewaard gebleven. De banken hebben

trapsgewijs bewerkte wangen. Voor de avondmaalsviering is een vijftigtal genummerde klapstoelen bewaard gebleven, die in hun ontwerp sterke invloed van Berlage vertonen. Kenmerkend is o.a. het ontbreken van gebogen delen. Het podium is van het auditorium gescheiden door een doophek, dat tussen de zware hoekposten, verlopend van vierkant naar achtkant en gedekt met een halve bol, een opengewerkt hek heeft met getrapte bogen, die een herhaling zijn van de ornamentiek van de wangen van de banken. In het midden bevindt zich de voorzangerslezenaar. De platformkansel heeft een vijfzijdige onderbouw van vlakke marmerplaten en een houten kuip met bewerkte panelen. De kansel is geplaatst in een halfronde nis onder een veelhoekige boog. Te weerszijden hiervan bevinden zich de overhuifde ouderlingenbanken. Het stenen, thans witgeverfde doopvont staat voor de preekstoel. Centraal in de koepel hangt een koperen verlichtingsornament in de vorm van een koningskroon. Op de galerijen zijn verkleinde versies hiervan. Ook de noodverlichting in de vorm van kaarslantaarns bleef behouden. Voorts bleven bewaard de kapstokken op de galerijen en de psalmborden.

Het oorspronkelijke orgel uit 1927 van de fa. Valckx en Van Kouteren werd in 1977 vervangen door een instrument van Jos Vermeulen, dat in 1935 gebouwd was voor een kerk in Tilburg. Het is het grootste orgel in Friesland. Het heeft een Neo-barokke kas, waarop drie beeldengroepen staan, die oorspronkelijk gemaakt zijn in 1790 voor het orgel van de Hervormde Kerk te Heerenveen voorstellende Geloof, Hoop en Liefde.

Het orgelinstrument is van onvoldoende cultuurhistorische waarde om bescherming van rijkswege te rechtvaardigen. Het behoort tot de zg. "Orgelbeweging", die zich heroriënteert op de barok, echter met electro-pneumatische tractuur. Kas en kerkinterieur verhouden zich slecht. De vergaderzaal is inwendig geheel verbouwd, de consistoriekamer bleef behoudens het meubilair in oorspronkelijke toestand bewaard met een omgaande lijst ter hoogte van de bovenkalven van de deuren.

Waardering

KERKGEBOUW MET ANNEXEN en HEKWERK van algemeen architectuurhistorisch en cultuurhistorisch belang:

- vanwege de hoge mate van ongereptheid van zowel exterieur als interieur;
- vanwege de architectuur die een mengeling vertoont van Byzantijnse invloeden (centraalbouw met platte koepel), Amsterdamse School en Art Deco (detaillering);
- vanwege de liturgische dispositie, een centraalbouw met galerijen, geïnspireerd op de geschriften van Abraham Kuyper;
- vanwege de markante, zelfstandige ligging in een bocht van de Vredeman de Vriesstraat.

Hoofdcategorie

Religieuze gebouwen

Subcategorie

Kerk en kerkonderdeel

Functie

Kerk